

LEHETŐSÉGET TEREMT AZ ÁLLAM TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁSÁNAK MÉRÉSÉRE EGY MUTATÓSZÁM?

A „belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadások” mutatószám kritikai elemzése¹

FELMÉRY ZOLTÁN

Az állam társadalmi és gazdasági szerepvállalásának mértékét számtalanszor a GDP arányos államháztartási kiadások nagyságrendje alapján ítéljük meg. A jelen tanulmány fel kívánja ugyanakkor hívni a figyelmet arra, hogy a mutatószám e célra történő használata komoly korlátokkal szembesül. Ennek igazolása érdekében – egy, a szerepvállalást érintő, ideológiai harcoktól független társadalmi feladatot, a belső biztonság megteremtését kiválasztva, valamint a belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadásokat számszerűsítve – ismerteti a legfontosabb korlátokat. Egyúttal hangsúlyozza, hogy törekednünk kell olyan mutatószámok kimunkálására, amelyek valósabb képet festenek az állam – és az egyéb közreműködő aktorok – belbiztonsági szerepvállalásáról.

1. BEVEZETÉS

Annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy a mindenkori központi hatalom milyen mértékben van jelen egy társadalomban, illetve milyen mértékű hatást gyakorol az ahhoz tartozó személyek és szervezetek tevékenységére, régóta napirenden van. A filozófiai, jogi, etikai, kulturális, politikai, biztonsági és egyéb szempontból egyaránt megközelíthető témakör közgazdasági vonatkozásai egyformán figyelemre méltóak. A közgazdaságtantól, valamint az általa részünkre biztosított gazdaságstatisztikai eszköztártól várhatnánk ugyanis azt, hogy az állam egyes társadalmi szektorok² esetén értelmezhető jelenlétét valamilyen módon számszerűsíteni képes. A napjaink fejlett országait kivétel nélkül jellemző vegyes gazdaságok esetén – amelyekben a társadalmi tevékenységek koordi-

1 A tanulmány a Pallas Athéné Domus Animae Alapítvány támogatásával készült. Köszönettel tartozom Papp Józsefnek a kéziratához fűzött megjegyzéseiért, valamint Kornai Jánosnak, aki felhívta a figyelmemet a témakör fontosságára, illetve az ahhoz való kritikus hozzáállás indoklására. A tanulmányban előforduló hiányosságokért azonban kizárólag magam vagyok felelős. A tanulmány kiindulási alapját Felméry [2015a] jelentette.

2 A társadalmi szektorok meghatározásakor a kormányzati funkciók szerinti statisztikai osztályozást (Eurostat COFOG adatbázis) vesszük alapul. E tipológia szerint általános köz-, védelmi, közbiztonsági, gazdasági, környezetvédelmi, lakhatási és kommunális, egészségügyi, oktatásügyi, szabadidős, kulturális és vallási, valamint szociális szolgáltatások léteznek. A szektorok áttekintéséhez lásd. Eurostat [1996] és United Nations Statistics Division [1999]. A rendelkezésre álló osztályozással szemben a törzsszövegben az alábbiakban indoklásra kerülő célok értelmében, érdemi módosítással élek.

nációját több mechanizmus párhuzamosan végzi; ennek köszönhetően az állam által megvalósított bürokratikus koordináció együtt él más szabályozó mechanizmusokkal [Kornai 1983, 1993] – elengedhetetlen lenne annak az ismerete, hogy az egyes társadalmi tevékenységek megvalósítása mennyiben köszönhető kizárólag az államnak, illetve mennyiben más szereplők közreműködésének. Amennyiben rendelkezésünkre állna az ehhez szükséges eszközrendszer, meghatározható lenne például, hogy az oktatási, az egészségügyi, a szociális, a rend- és honvédelmi, a környezetvédelmi, vagy éppen a kulturális és szabadidős szolgáltatásokat milyen mértékben tulajdoníthatjuk az államnak, illetve milyen mértékben működnek azokban közre az államhoz nem köthető egyéb aktorok (magánvállalatok, alapítványok, társadalmi mozgalmak, egyéni kezdeményezések). Az állami szerepvállalás mértékének ismerete nélkül egyúttal annak minőségértékelése sem egyszerű feladat³.

Azt gondolhatnánk, hogy a „GDP arányos államháztartási kiadások” mutatószám birtokában megfelelő eszközzel rendelkezünk – mind az egyes szektorok szintjén, mind összességében – az állami szerepvállalás mértékének meghatározására és tendenciáinak értékelésére. A mutatószámmal ugyanis elméletileg meghatározhatjuk, hogy egy vizsgálni szándékozott ágazatra GDP arányosan mennyit költ az állam. A konszolidált államháztartási kiadások mértéke az állami jelenlét nagyságrendjének meghatározását, a GDP-hez történő viszonyítás pedig a nemzetközi összehasonlíthatóságot eredményezheti. A fentiek indokán – valamint a 2008-2009-es világgazdasági válságra válaszul felerősödő állami szerepvállalás, illetve annak értékelési igénye következtében – a mutatószám használata meglehetősen elterjedt. A teljesség igénye nélkül: statisztikai intézetek adnak közre e tárgykörben adatokat és elemzéseket [Eurostat 2012; United Nations Statistics Division 2014; UNESCO Institute for Statistics 2013; KSH 2014 és 2015], szupranacionális gazdasági, pénzügyi, kereskedelmi, egészségügyi és környezetvédelmi szervezetek adatbázisaiban és elemzéseiben kap helyet a mutató [OECD 2015; World Bank 2013; WEF 2015; FAO 2013; ILO 2014; WHO 2009; IMF 2010]. Ezen kívül gazdasági előrejelzéseket, versenyképességi jelentéseket és társadalmi indexeket közlétező szervezetek használják indikátorként [EBRD; IMD 2014; Heritage Foundation 2015; Kopint-Tárki 2009; Századvég 2012], valamint rendre megjelenik különböző társadalomtudományi elemzésekben és évkönyvekben [Stockholm International Peace Research Institute 2011; The International Institute of Strategic Studies 2014]. Használatának elterjedtségét a tudományos igényű publikációkban történő hivatkozásai mind nemzetközi viszonylatban [Poullier–Hernandez 2000; Tanzi–Schuknecht 2000; Tiffen–Gittins 2004; Tanzi 2011] mind Magyarországon [Szamuely 2004; Gyórfy 2006; Csaba 2007; Csillag 2009 és 2013; Juhász 2010; Muraközy 2010 és 2012; Pesuth 2014] egyaránt igazolják.⁴ Nem is beszélve arról a számtalan újságcikkről, amely mondanivalóját e mu-

3 Az állítás igazolására: két egyaránt kifogástalan oktatási rendszerrel rendelkező ország nagyban különbözhet abban a tekintetben, hogy az oktatási szolgáltatásokat az egyikben a magánszektor, a másikban az állam biztosítja. Az oktatási rendszer megítélésekor a szolgáltatást nyújtók személye befolyásolhatja az értékelést.

4 A szerzőhöz köthető egyes korábbi publikációk sem jelentenek ez alól kivételt. A mutatószámhoz való kritikus hozzáállás, illetve a cikkben közölt korlátok – valamint azok alapján korábbi állításainak átgondolása – alól a szerző sem vonhatja ki magát.

mutatószám adott időszaki adataival kívánja alátámasztani. A tudomány biztosította legitimitációt a politika is igyekszik kihasználni. Országtól és politikai hovatartozástól függetlenül találhatunk példát arra, hogy a különböző politikai szereplők e mutatószámot hívják segítségül intézkedéseik igazolásához, vagy éppen bírálataik alátámasztásához. A mutatószám citálása rendre megjelenik tehát az állam társadalmi és gazdasági szerepvállalása mellett és ellen érvelők vitáiban is. Egyes szereplők szerint a számszaki értékek – ezáltal az állami jelenlét – túl alacsony, mások szerint éppen hogy túl magas; a közös viszonyítási alapot azonban – legalábbis az objektivitás illúzióját fenntartani igyekvő diskurzusban – a mutatószám adott időszaki értéke jelenti.

A jelen írás nem törekszik a vitatkozó felek közötti igazságtételre. Önmagában a GDP arányos államháztartási kiadások aktuális nagyságrendjét sem kívánja teljességében érzékeltetni⁵. Kizárólag azt tűzte ki célul maga elé, hogy – néhány korábbi gondolatra építve és azokat kiegészítve [Felméry 2015a] – megpróbálja felhívni a figyelmet arra, hogy a „GDP arányos államháztartási kiadások” mutatószám, az állam társadalmi jelenlétének mérésére történő használata komoly korlátokba ütközik. Ennek igazolására egy társadalmi szektort, a belbiztonságot kiválasztva kívánja igazolni a mutatószám fenti célra történő alkalmatlanságát. Hangsúlyozva ugyanakkor azt, hogy a belbiztonsági szektor példáján érzékeltetett kritikái megjegyzések általánosíthatóak, valamennyi társadalmi szektor esetén relevánsak és átgondolásra érdemesek.

A belbiztonsági szektor választásának motivációja kettős. Egyrészt e szektor választásával a szerző kiküszöbölhetőnek tart minden, a szektoron belüli állami szerepvállalással kapcsolatos ideológiai vitát, hiszen a polgári filozófia kezdetei óta [Hobbes 1970; Locke 1999] egyetértés mutatkozik abban, hogy egy társadalom belső rendjének garantálásában az államnak szerepet kell vállalnia. Ezt az állítást még a kizárólag az éjjeliőr-állam koncepciójában hívők sem kérdőjelezték meg [Smith 1893]; a társadalom tagjainak védelme az állami szerepvállalás lehető legnagyobb mértékű korlátozása esetén is megmarad. A szektor választása mellett szóló másik érv az a – részben a szerzői önérdék indukálta – felismerés, hogy e társadalmi szektor a korábbiakban kevésbé került a figyelem középpontjába, ugyanakkor a minket körülvevő politikai és társadalmi változások⁶ következtében megítélésem szerint már a közeljövőben komoly érdeklődésre tarthat számot.

A korábbi szerzői közkedveltség elmaradásának ugyanakkor fontos következménye a definíciós egységesség hiánya. Azt ugyanis, hogy mely tevékenységek tartoznak a belbiztonsági szektorba, többféleképpen értelmezhetjük. A tanulmány a belbiztonság esetén a következő fogalmi elhatárolással él. A szektorba tartóznak kizárólag a közbiztonság és a közrend védelmében megnyilvánuló rendvédelmi feladatokat (közbiztonsági,

5 Ennek érdekében lásd Felméry [2015b]

6 A teljesség igénye nélkül néhány – a fenti kijelentést igazoló – a belbiztonságot érintő kihívás és változás, ami a területet érintő kutatások felértékelődéséhez vezethet: 1) a menekültkérdés belső biztonságra gyakorolt hatása, 2) az európai társadalmak biztonságpercepciójának csökkenése (a gazdasági biztonságtól kezdve a fizikai biztonsáig), 3) a biztonságot veszélyben érző önvédelmi csoportok aktivitásának növekedése, valamint 4) a magánbiztonsági szolgáltatók jelentős térnyerése. Valamennyi fenti változás szoros kapcsolatot mutat az állam biztonság területén értelmezett szerepvállalásának kérdéskörével.

karhatalmi, igazgatásrendészeti, bűnügyi feladatok [Finszter 2010]), az azokhoz szorosan köthető polgári védelmi feladatokat, valamint a nyomozati cselekményekkel összefüggő ügyészségi feladatokat sorolja. Azaz az állam szűken vett őrzési tevékenységével foglalkozik⁷. Ennek indoka kettős. Egyrészt ez az a feladatrendszer, amely a témakör ideológiamentességét garantálja, másrészt e fogalmi szűkítéssel válik megoldhatóvá a szükséges adatokhoz történő hozzáférés. A tanulmányban a fenti feladatokat együttesen – lényegi leegyszerűsítést alkalmazva – belbiztonsági tevékenységnek, a feladatok ellátására fordított államháztartási kiadásokat pedig belbiztonsági kiadásoknak nevezzük.

E fogalmi meghatározás – a fenti célok érdekében – eltér a nemzetközileg használt statisztikai eszközrendszer által alkalmazottól. A kormányzati funkciók szerinti osztályozás ugyan egyaránt tartalmazza a közrendhez és közbiztonsághoz köthető kiadásokat, azonban olyan tevékenységekkel is kalkulál, amelyek számunkra a fogalmi elhatárolás értelmében nem fontosak [Eurostat COFOG adatbázis]. A tanulmányban a belbiztonsági kiadások meghatározása a következőképpen történik. Teljes egészében figyelembe vesszük a közrendet biztosító rendőrségre fordított kiadásokat, valamint a polgárőrségre, mint civil védelmi tevékenységre elköltött állami dotációt. Emellett – az e célra elköltött teljes költség 40 százalékaival – egyaránt figyelembe vesszük az ügyészség nyomozati tevékenységre fordított kiadásait⁸. A rendvédelem esetén kizárólag az alapfeladatként rendvédelmi tevékenységet végző, vagy a közbiztonsághoz, mint rendészeti alapfeladathoz bármilyen mértékben köthető szervezetekkel és feladatokkal kalkulálunk (országos és területi rendvédelmi szervek, képzési és gazdálkodó intézmények, illetve tevékenységükkel összefüggő feladatok). Az egyes kiadási adatok forrása az adott évi költségvetési törvényben rögzített érték⁹. Ezeket az értékeket összegezve, valamint az adott évi GDP értékével osztva jutunk el a „belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadások” mutatószámhoz, melynek kritikai elemzésére törekszünk

7 Ez ugyanakkor azt is jelenti, hogy nem foglalkozik – kétségtelenül a belbiztonsági szektorhoz köthető, de az egyszerűség érdekében e tanulmányban nem érintett – olyan területekkel, mint a törzsszövegben nem nevesített: 1) igazságszolgáltatási, 2) büntetés-végrehajtási, 3) polgári titkosszolgálati, 4) adó és vámigazgatási, 5) katasztrófa, általános polgári- és tűzvédelmi, 6) bevándorlási és állampolgársági, valamint 7) határvédelmi feladatok.

8 Az ügyészségi kiadások kizárólag 40 százalékban történő figyelembe vételének indoka a következő. Az ügyészség az állam büntetőígényének érvényesítőjeként: 1) irányítja, felügyeli, illetve elvégzi a vádat előkészítő nyomozást, 2) képviseli a közvádat a bírósági eljárásban, 3) felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás felett, valamint 4) biztosítja a törvények betartását azáltal, hogy fellép azon esetekben, amikor a) valamely állami szerv a számára kötelezően előírt jogrendező magatartást nem teszi meg, illetve b) jogsérelem elhárítása érdekében azonnali intézkedésekre van szükség. Jól látható, hogy számunkra a fentiekben felsorolt négy tevékenység közül kizárólag az első, az ügyészség nyomozati funkciójához köthető tevékenység az irányadó. Ennek költségeit – erre vonatkozó elérhető kimutatás hiányában – pedig a teljes költség 40 százalékára becsüljük.

9 A rendvédelem esetén a központi támogatások és a saját bevételek összege. A felhalmozás, valamint a szervezeti túlköltekezés lehetőségétől – a valóságtól való némi (tapasztalataim szerint 10 százalékot nem meghaladó) eltérés elfogadásával – az egyszerűség kedvéért eltekintünk. Ez alól kivételt képez néhány figyelembe veendő, a közbiztonsághoz köthető beruházás és ágazati célfeladat, ahol a tényleges kiadásokkal kalkulálunk. A tanulmány által közölt – némileg torzított – adatok a szerző megítélése szerint ettől függetlenül alkalmasak érdemi következtetések megfogalmazására.

(a kiadási arány egy törtszám, melynek számlálójában a belbiztonságra fordított kiadásokat, nevezőjében pedig a GDP-t szerepeltetjük). A tanulmány a Magyarországon 2000 és 2014 közötti időszakban belbiztonságra fordított államháztartási kiadások, illetve kiadási arányok példáján kívánja elgondolásait igazolni (1. táblázat).

1. táblázat: A belbiztonságra fordított államháztartási kiadások (2000-2014)

Évek	Államháztartási kiadások (milliárd HUF)				GDP (milliárd HUF)	Kiadás / GDP (%)
	Rendvédelem	Polgárőrség	Ügyészség nyomozati	Összesen		
2000	130,997	n.a.	4,986	135,983	13310,4	1,02
2001	156,387	n.a.	6,430	162,817	15371,9	1,06
2002	187,946	n.a.	7,008	194,954	17410,0	1,12
2003	186,058	n.a.	8,555	194,613	19065,7	1,02
2004	194,515	0,350	11,346	206,211	21012,8	0,98
2005	197,808	0,144	11,663	209,615	22549,2	0,93
2006	213,539	0,174	12,206	225,919	24138,8	0,94
2007	226,192	0,154	11,929	238,275	25536,8	0,93
2008	274,706	0,289	12,641	287,636	27038,1	1,06
2009	256,765	0,236	11,990	268,991	26258,7	1,02
2010	270,772	0,716	11,803	283,291	27051,7	1,05
2011	268,518	0,700	12,246	281,464	28133,8	1,00
2012	280,132	0,700	15,040	295,872	28627,9	1,03
2013	297,391	0,988	15,871	314,248	30065,0	1,05
2014	311,488	1,264	15,241	327,993	32179,7	1,02

Megjegyzés: a táblázat a belbiztonságra fordított költségvetési kiadásokat, a GDP-t, valamint a kettő hányadosából képzett mutatószámot mutatja 2000 és 2014 között. Előbbi kettőt milliárd forintban, utóbbit százalékban kifejezve.

Az önkormányzati rendszert kiadásait a tábla nem tartalmazza.

A tanulmány tárgya a táblázat utolsó oszlopában szereplő „belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadások” mutatószám, az állami szerepvállalás bemutatására történő használatának kritikai elemzése.

Forrás: a kiadások esetén az adott évi költségvetési törvény; a GDP esetén KSH a).

A kiadási értékek értelmezéséhez szükséges megjegyeznünk, hogy minden esetben a figyelembe vett intézmények összes költségét vesszük kiindulási alapul¹⁰. Ezáltal kizárólag felülről közelítjük, azaz – akár jelentősen – túlbecsüljük az ebből ténylegesen szakmai – konkrétan védelmi – tevékenységre allokált kiadásokat. Ennek a gyakorlatnak az az egyedüli indoka, hogy nem létezik olyan költségstruktúra, amely ágazati szinten meg-

10 Azon szervezetek esetén, amelyek a közbiztonsági tevékenység mellett egyéb – attól eltérő – feladatokat is végeznek, egyaránt a teljes intézményi költségvetést vesszük figyelembe. A törzsszövegben kifejtett felosztásra – legalábbis nyilvánosan hozzáférhetően – nem kerülő kiadások miatt.

különböztetné, hogy az egyes költségelemek milyen arányban oszlanak meg az alap- (ez esetben: bármilyen mértékben, de konkrét védelmi tevékenységhez köthető) és az egyéb funkcionális tevékenységek között¹¹. A belbiztonság esetén – más ágazatokhoz hasonlóan – igen magas a fel nem osztott költségek aránya, ami bizonyos aggregátsági szinten már ellehetetleníti a ténylegesen szakfeladatra fordított kiadások meghatározását. Ráadásul a rendszerváltás óta gyakorlatilag permanensen folytatott, a belbiztonsági ágazatot érintő átszervezés – szervezetek létrehozása, megszüntetése, újjalétrehozása, átnevezése, ezáltal pedig egyes tevékenységek akár különböző költségvetési fejezetekhez történő hozzárendelése – sem könnyíti meg valamennyi tevékenység konzekvens számbavételét. A szervezeti hatások változása lényegében nem szűrhető ki. Összességében tehát jelentős leegyszerűsítésekkel élünk, az így kapott eredmények azonban – bár fenntartásokkal kezelendők, de – érdemben nem korlátozzák mondanivalónk lényegét.

A tanulmány a belbiztonságra fordított államháztartási kiadások mutatószámmal – valamint általánosságban, társadalmi szektortól függetlenül a GDP arányos államháztartási kiadások mutatószámmal – kapcsolatban négy korlátot azonosít: 1) a mutatószám képzéséből eredő aritmetikai, 2) a számlálót érintő, a kormányzati funkciók értelmezésével összefüggő, 3) a nemzetközi összehasonlítás érdekében a mutatószám nevezőjeként használt GDP-t érintő, valamint 4) a mutatószám értelmezéséből következő korlátok bemutatására törekszik. A fenti korlátok egyenként – együttesen pedig hatványozottan – azt eredményezik, hogy a mutatószám a társadalom belső biztonsága érdekében bekövetkező állami szerepvállalás megítélésére önmagában kevésbé alkalmas. Azon állítások pedig, amelyek kizárólag e mutatószám számszaki értékei alapján törekednek a szerepvállalás értékelésére, minden esetben fenntartásokkal kezelendők. Mivel azonban a gazdaságstatisztika eddig nem állított elő alkalmasabb mutatószámot, teljesen nem utasíthatjuk el a használatát. Tisztában kell lennünk azonban a használatlal együtt járó korlátokkal, s ennek ismeretében intellektuális kötelességünk azokra minden esetben felhívni a figyelmet. Egyúttal – mint azt a korlátokból az alábbiakban látni fogjuk – törekednünk kell a szerepvállalást jobban kifejező mutatószámok kimunkálására.

2. A MUTATÓSZÁM KÉPZÉSÉBŐL EREDŐ ARITMETIKAI KORLÁT

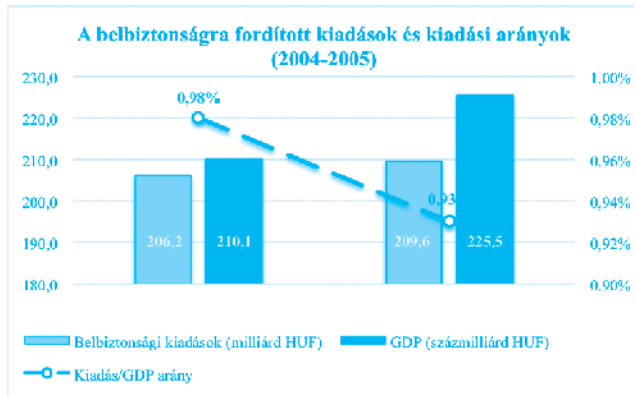
Amennyiben a mutatószámot kívánjuk használni a belbiztonságban történő állami szerepvállalás alakulásának megfigyeléséhez, és megtekintjük az 1. táblázat belbiztonságra fordított kiadási arányait, meglehetősen állandóságot tapasztalunk. Az elmúlt másfél évtizedben átlagosan a GDP 1,02 százalékát kitevő kiadási arány szórása 0,053 százalék-

¹¹ A rendvédelem esetén az egyes helyi szervek szintjén kezelt számviteli adatokból sok esetben leválogatásra kerül, hogy mely feladatok és költségek minősülnek alap-, illetve funkcionális feladatnak és költségnek. Ez azonban nem kerül országos szinten összesítésre. Ez komoly problémát jelent az egyes szervek hatékonyságának megítélésakor. Rossz nyelvek szerint éppen e célból nem valósult meg a mai napig a költségstruktúra ilyen jellegű átalakítása. Amennyiben az erre felhatalmazott szervek ágazati szinten egyaránt rendelkeznének tételes költségstruktúrával, akkor sem biztos, hogy az a széles nyilvánosság számára rendelkezésre állna.

pont, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy leegyszerűsítve a GDP 1 százalékát költöttük a belső biztonság állami részről történő garantálására. A konstans kiadási arányból teoretikusan – megítélésem szerint helytelenül – levonható az a következtetés, hogy az állam belbiztonsági jelenléte gyakorlatilag állandó mértékű. A jelenlét mértéke – összehasonlítva más társadalmi szektorokkal – ráadásul egészen szolidnak mondható. 2012-ben a belbiztonságra fordított – GDP arányában kifejezett – 1 százalékhhoz képest szociális ügyekre 17,1, általános közszolgáltatásokra 9,0, gazdasági ügyekre 6,2, egészségügyre 5,3, oktatásra pedig 4,8 százalékot költöttünk [Eurostat COFOG adatbázis]¹².

Tévesnek gondolom azonban az egyes kiadási arányok – mind adott társadalmi szektoron belüli, mind szektorok közötti – összehasonlításának gyakorlatát. A kiadási arányok összehasonlítását ellehetetleníti ugyanis egy, a mutatószám képzéséből eredő aritmetikai probléma. Ennek bemutatásához hasonlítsuk össze a belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadási arányok 2004. és 2005. évi értékeit (1. ábra). A két év kiadási arányai között – a teljes, másfél évtizedre jellemző adatsor szórását figyelembe véve – érzékelhető a csökkenés (0,98- 0,93 százalékpont), ami – amennyiben elfogadjuk azt, hogy a mutatószám képes az állami jelenlét mértékének mérésére – a szerepvállalás – kiadások szintjén értelmezett – visszaszorulásának üzenetét közvetíti. Nemhogy nem csökkent azonban ezen időszak alatt a belbiztonságra fordított kiadások nagysága, hanem éppen ellenkezőleg: minimális növekedés volt tetten érhető (206,2-209,6 milliárd forint). Mivel azonban a törtünk nevezőjében szereplő GDP nagyobb mértékben bővült (7,3 százalék), mint a számlálóban szereplő kiadási összeg (1,6 százalék), a tört értéke összességében csökkent a vizsgált időszak alatt. Növekvő belbiztonsági kiadások mellett is a szerepvállalás csökkenéséről értesültünk kizárólag azért, mert – a nemzetközi összehasonlítás igénye érdekében – az egyébként rugalmatlan kiadásokat egy meglehetősen volatilis mutatóhoz, a GDP-hez viszonyítottuk. Ha kizárólag a kiadási arányt vettük volna szemügyre, téves következtetést vonhattunk volna le az állami szerepvállalás alakulásáról.

12 Természetesen voltak olyan ágazatok is, amelyeknél kisebb volt az államháztartási kiadások GDP-hez viszonyított aránya. A környezetvédelmi kiadások 0,7 százalékát, a honvédelmi kiadások 0,8 százalékát, a lakhatási és kommunális szolgáltatások 0,9 százalékát jelentették a GDP-nek.

1. ábra: A belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadási arányok változása (2004-2005)¹³

A 2000 és 2014 közötti évekre jellemző belbiztonsági kiadási arányok azért mutatnak tehát meglehetősen állandóságot, mert a kiadások növekedésének dinamikája megegyezett a GDP növekedésének dinamikájával. A folyóáron számított belbiztonsági kiadások, valamint a GDP egyaránt 2,4-szeresére emelkedtek az általunk vizsgált időszak alatt (2. táblázat). Az inflációtól megtisztítva, reálértékben mintegy 25 százalék volt mind a belbiztonsági kiadások, mind a GDP bővülése. Az állandó kiadás/GDP arány azonban nem jelenti azt, hogy ezen időszak alatt az állam belbiztonságban játszott szerepe, az e társadalmi szektor esetén értelmezhető jelenléte is változatlan lett volna¹⁴.

13 Az ábrák elkészítéséhez szükséges adatok forrása – valamennyi, a tanulmányban feltüntetett ábra esetén – megegyezik a táblázatok megjegyzései között feltüntetett forrásokkal. Azon ábrák esetén, amelyeknél nem a közzétett táblázatok egyes adatai kerülnek bemutatásra, tételes forrásmegjelölés található.

14 Ennek igazolására elég csak a biztonságot eredményező őrző-védő tevékenységet végző szervezetrendszer szintjén végbement változások némelyikét megemlítenünk: az általunk vizsgált időszakban 1) hol volt önálló miniszteriális képviselője e feladatrendszernek, hol nem, 2) megszűntek egyes szervezetek (Köztársasági Őrezred), 3) létrejöttek új szervezetek és feladatok (Terrorelhárítási Központ), valamint 4) e tanulmány elkészítésének pillanatában is kérdéses néhány támogató – jellemzően tudományos és oktatási – feladatot ellátó intézmény léte és önállósága (Közszerzői Személyzetfejlesztési Főigazgatóság, Nemzetközi Oktatási Központ).

2. táblázat: A belbiztonságra fordított államháztartási kiadások reálértéke (2000-2014)

Évek	Kumulált infláció (%) (2000=100%)	Kiadások változása nominálértékben (%) (2000=100%)	GDP változása nominálértékben (%) (2000=100%)	Kiadások változása reálértékben (%) (2000=100%)	Belbiztonsági kiadások reálértéke (milliárd HUF) (2000-hez viszonyítva)
2000	100,0	100,0	100,0	100,0	135,983
2001	109,2	119,7	115,5	109,6	149,099
2002	115,0	143,4	130,8	124,7	169,543
2003	120,4	143,1	143,2	118,9	161,650
2004	128,6	151,6	157,9	117,9	160,377
2005	133,2	154,1	169,4	115,7	157,360
2006	138,4	166,1	181,4	120,0	163,233
2007	149,5	175,2	191,9	117,2	159,408
2008	158,6	211,5	203,1	133,4	181,368
2009	165,3	197,8	197,3	119,7	162,774
2010	173,4	208,3	203,2	120,2	163,420
2011	180,1	207,0	211,4	114,9	156,272
2012	190,4	217,6	215,1	114,3	155,413
2013	193,6	231,1	225,9	119,4	162,306
2014	193,2	241,2	241,8	124,8	169,744

Megjegyzés: a táblázat a belbiztonsági kiadások és a GDP nominál- és reálértékben történő változásait, valamint a belbiztonsági kiadások reálértékét mutatja 2000 és 2014 között. Az előbbieket százalékban, az utóbbit milliárd forintban kifejezve. A folyóáras belbiztonsági kiadásokat az 1. táblázat tartalmazza.

Forrás: a kiadások esetén az adott évi költségvetési törvény; a GDP esetén KSH a); az infláció esetén KSH b).

A bővülő GDP mellett a belbiztonsági kiadások változatlan aránya önmagában a belbiztonságra fordított kiadások növekedését feltételezi. Mint azt a fenti táblázatokban láthattuk, a vizsgált időszak alatt valóban nőttek az e célra fordított államháztartási kiadások. Nem kizárólag folyóáron, hanem reálértékben is. A kiadási arányok kvázi változatlansága – ezáltal az állandóság üzenetének helytelen közvetítése – mellett a belbiztonságra 2014-ben 25 százalékkal többet költött az állam, mint tette azt 2000-ben. Azon kétségtelenül lehet vitatkozni, hogy ez a növekmény sok vagy kevés, az azonban vitán felül áll, hogy létezik. A növekvő belbiztonsági kiadások pedig – amennyiben elfogadjuk a kiadásokat a jelenlét indikátorául¹⁵ – növekvő állami részvételt jelentenek¹⁶.

15 Ezt pedig e tanulmányban nem áll módunkban megkérdőjelezni.

16 Az intellektuális tisztesség érdekében tegyük ugyanakkor hozzá azt, hogy a növekedés – a 2. táblázatban jól látható módon – 2000 és 2002 között realizálódott. Az általunk vizsgált időszakban a reálértéken értel-

A belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadási arány alakulása, valamint a belbiztonságra fordított – reálértékben kifejezett – kiadások alakulása között nincs „sztochasztikus” kapcsolat (2. ábra). Egy, a statisztika eszköztárából kölcsönzött – fogalmilag pedig némileg csúsztatott – példával szemléltetve: nem érvényesül az ismérvek közötti kapcsolatrendszer determinisztikusságának leírására használt jelenség, melynek értelmében az egyik ismerv szerinti hovatartozás egyértelműen meghatározza a másik ismerv szerinti hovatartozás valószínűségét. Esetünkben az egyik ismerv (a belbiztonsági kiadások) és a másik ismerv (belbiztonsági kiadások/GDP arány) ugyan nem független egymástól, hiszen a kiadások nagysága hatással van a kiadási arány alakulására (változatlan GDP mellett a kapcsolat függvényyszerű), a volatilis GDP-hez történő viszonyítás azonban – más mutatószámokhoz hasonlóan¹⁷ – kiszámíthatatlanná és nehezen előre jelezhetővé teszi a mutatót. Egyúttal azt eredményezi, hogy a kiadások és a kiadási arányok alakulása esetenként köszönőviszonyban sincs egymással. Az általunk vizsgált időszakban nem egyszer előfordult, hogy a reálértékben kifejezett belbiztonsági kiadások, valamint a kiadási arányok ellentétesen alakultak. A 2011-2012-es év viszonylatában csökkenő kiadás és növekvő kiadási arány, míg a 2013-2014-es év esetén növekvő kiadás és csökkenő kiadási arány volt jellemző.

2. ábra: Belbiztonsági kiadások reálértéke és GDP-hez viszonyított aránya (2000-2014)

A belbiztonság esetén értelmezhető állami szerepvállalás GDP arányos államháztartási kiadásokkal történő közelítése önmagában a fenti aritmetikai korlát következtében sem javasolt. Az államháztartási kiadásokról – beszéljünk bármely társadalmi szektorról és bármely időszakról – általánosságban elmondható, hogy rövid távon meglehetősen

mezett kiadások tekintetében 2002 és 2008 között volt ugyan növekedés, mivel azonban azt nagyságrendileg hasonló csökkenés követte, 2014-ben gyakorlatilag a 2002. évi állapotok köszönnek vissza.

¹⁷ A törzsszövegben kifejtett aritmetikai probléma természetesen fenn áll valamennyi, a GDP-hez történő viszonyítás eszközével élő mutatószám esetén. Például a napjainkban már-már fetisizált államadósság/GDP arány esetén is.

merevek. A kiadások egyik évről a másikra történő radikális növelésének sok esetben nincsenek meg a feltételei, érdemi csökkentésüknek pedig minden esetben politikai ára van. Ezzel szemben a – külső környezeti feltételrendszer változásaira jobban rezonáló – GDP kevésbé sokkálló, s ebből következően akár már rövid távon is szélsőséges ingadozásokkal jellemezhető. Aritmetikailag belátható, hogy amennyiben egy tört számlálója kvázi robosztus, nevezője azonban volatilis, akkor a tört értéke egy idősorban erőteljes kilengéseket mutat, ami feltétlenül körültekintést kíván mindenkitől, aki a mutatószámot a – jellemzően hosszabb távon változatlan módon fennálló – állami szerepvállalás igazolására kívánja alkalmazni.

A fenti aritmetikai probléma egyaránt igaz a belbiztonsági kiadásokra is. Bár a biztonság – beszéljünk akár belső, akár külső biztonságról – annyiban speciális – más társadalmi szektoroktól eltérő – terület, hogy annak bármilyen veszélyeztetése esetén a mindenkori hatalom hajlandó – akár a kiadások növelését is igénylő – megoldásokat alkalmazni. Veszélyérzet hiányában – egyúttal a recesszióval jellemezhető időszakokhoz és az azok igényelte korrekcióhoz igazodva – a biztonságra fordított kiadások azonban – egy bizonyos mértékig – relatíve könnyen válnak a kiadáscsökkentés áldozatává. E tekintetben a belbiztonsági kiadások – addig a bizonyos mértékig – természetesen rugalmasabbak, mint más társadalmi szektorok kiadásai. A szerző megítélése szerint ez a rugalmasság figyelhető meg a 2. ábrán, valamint a 2. táblázatban a belbiztonsági kiadások és a GDP hasonló bővülési dinamikájában, és végső soron ez az oka a belbiztonsági kiadás/GDP arány változatlanságának. Ez azonban nem mond ellent annak a fentiekben kifejtett megjegyzésnek, hogy a változatlan kiadási arány állandósága és a növekvő belbiztonsági állami szerepvállalás között ellentmondás feszül, mely a mutatószám aritmetikai problémáiból adódik.

3. A KORMÁNYZATI FUNKCIÓK ÉRTELMEZÉSÉVEL ÖSSZEFÜGGŐ KORLÁTOK

A fentiekben bemutatott aritmetikai korláton túl, a mutatószám állami szerepvállalás meghatározására történő alkalmazása során további problémákkal szembesülhetünk. Amennyiben az összesített államháztartási kiadások/GDP arány alapján az állam teljes társadalmi jelenlétét kívánjuk kifejezni, akkor az egyes társadalmi ágazatokhoz tartozó tevékenységek értelmezésével összefüggő korlátokat ugyan elkerülhetjük¹⁸, azonban az egyes társadalmi ágazatokra fordított kiadási arányok meghatározására és értelmezésére törekedve, nem vonhatjuk ki magunkat a következő értelmezési probléma alól.

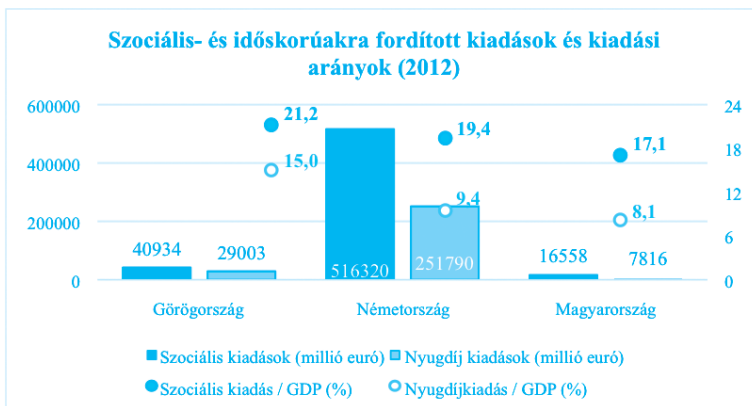
A nemzetközi statisztikai módszertan az államháztartási kiadásokat kormányzati funkciók – valamint az egyes funkciókhoz tartozó különböző tevékenységek – szerint egyaránt számszerűsíti¹⁹. A példa kedvéért: az állam oktatási funkciójához tartozik a középfokú oktatás, az egészségügyi funkcióhoz a járóbeteg-ellátás, a szociális, védelmi

¹⁸ Ettől még a tanulmányban érintett további korlátok ez esetben egyaránt fennállnak.

¹⁹ Az e klasszifikáció alapján értelmezett kormányzati funkciókat a 3. számú lábjegyzetben soroltuk fel. A kiadások más szempontrendszer szerinti áttekintéséhez lásd Benczes – Kutasi [2010].

funkcióhoz a család- és gyermektámogatás, a lakás és kommunális szolgáltatások funkcióhoz pedig a közvilágítás biztosítása. Értelmezési viták alakulhatnak – és alakulnak – ki azonban azügyben, hogy mely tevékenység, mely funkcionál kerüljön besorolásra. A konfrontáció közismert esetének a szociális kiadások közé sorolandó nyugdíjkiadások számítanak. A nyugdíjkiadások annyiban jelentősen különböznek ugyanis a többi szociális kiadástól (munkanélküliség támogatása, lakhatási támogatások, özvegy- és árvaellátás, keresőképtelenség és rokkantság támogatása, stb.), hogy – implicit államadósággént – a korábban befizetett járulékok utáni kötelező kifizetésnek minősülnek²⁰. E tekintetben pedig nem a diszkrecionálisan meghatározandó kiadások részei. A nyugdíjkiadásokat magába foglaló, valamint az azoktól tisztított szociális kiadások között óriási a különbség (3. ábra). Teljesen más értelmet nyer egy állam szociális védelmi területen történő szerepvállalása, amennyiben az időskori ellátás is e költségkategóriába tartozik. Értelmezési problémák valamennyi kormányzati funkcióval összefüggésben létezhetnek, e tekintetben pedig ismételten általánosítható korlátokként kezelendők. Az alábbiakban azonban kizárólag a belbiztonságot/közbiztonságot érintő értelmezési problémákra koncentrálnunk²¹.

3. ábra: Szociális- és időskorúakra fordított kiadások, valamint a GDP-hez viszonyított kiadási arányok (2012)²²

20 Technikailag természetesen nem, de igazságossági szempontból minden bizonyára.

21 Önmagában a ferde vonal – köznapi nevén „perjel” – használatának szükségessége is indikátora az értelmezési problémák jelenlétének.

22 Az ábra egyrészt a szociális szolgáltatásokra fordított államháztartási kiadásokat, valamint az időskorúakra fordított pénz- és természetbeni juttatások összegét, másrészt azok GDP-hez viszonyított arányát mutatja Görögország, Németország és Magyarország 2012. évi adatai alapján. A kiadásokat millió euróban, az arányokat százalékban fejeztük ki. Az ábra adatainak forrása: Eurostat COFOG adatbázis. Mivel a pénz- és természetbeni juttatások összege minden bizonnyal – bár vélelmezhetően nem sokkal – több, mint a nyugdíjkiadások összege, az eredmények egyrészt fenntartásokkal kezelendők (a nyugdíjkiadások terminológia használata e tekintetben nem teljesen helytálló), másrészt azonban jól közelítik a valóságot.

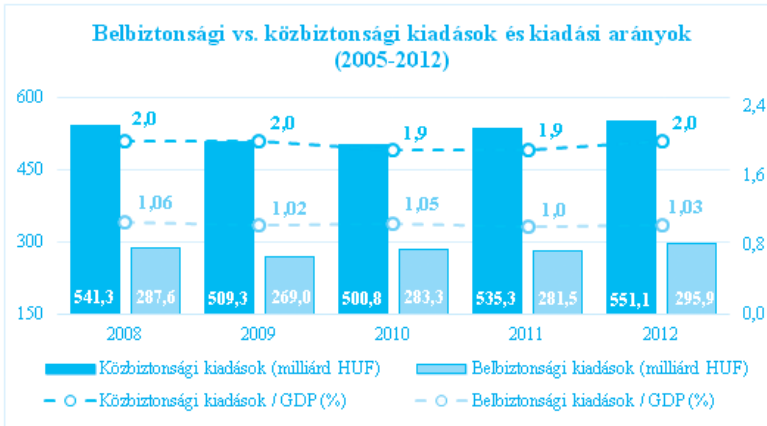
A fentiekben említésre került, hogy az általunk használt belbiztonság fogalom, valamint a nemzetközi osztályozás során alkalmazott közbiztonság funkció tevékenységtartalma eltér egymástól. Az eltérés elsődleges indoka, hogy tanulmányunkban – a fent felsorolt érvek értelmében – nem kívánunk valamennyi, a COFOG klasszifikáció által az állam közbiztonsági funkciója keretében számba vett tevékenységgel foglalkozni. A tevékenységek általunk megvalósított redukciója azonban rávilágít a közbiztonsági funkcióhoz társítható értelmezési problémákra.

A közbiztonsági funkció tevékenységei a rendőrség (valamint jellemzően a rendőrségi szervezetrendszerhez valamilyen módon szervesen illeszkedő határőrség), a tűzoltóság, a bíróságok, illetve a büntetés-végrehajtási intézetek fenntartását, valamint a közbiztonsági célú alkalmazott kutatás-fejlesztést jelentik. Ennek értelmében a közbiztonságra fordított államháztartási kiadások meghatározásakor 1) az állami fenntartású rendőrség és a határőrség működtetésére, 2) a hivatásos tűzoltóságok működtetésére és az önkéntes tűzoltóságok támogatására, 3) a polgári és büntetőbírók működtetésére és a kirendelt védők ellentételezésére, 4) a büntetés-végrehajtási intézetek és foglalkoztató intézmények működtetésére, valamint 5) a fentiekhez társítható kutatás-fejlesztésre fordított kiadások egyaránt számbavételre kerülnek. Kétségtelen, hogy valamennyi itt felsorolt tevékenység valóban hozzájárul egy társadalom közbiztonságának alakulásához. Az is kétségtelen azonban, hogy nagyon sok tevékenység „biztonságiasítható”, és amennyiben túl szélesre tárjuk a biztonság fogalmát, az a végén semmit sem fog jelenteni [vö. Mirena 2012]. A különböző biztonsági kihívások igényelte kvázi objektív információk rendelkezésre állása érdekében megfelelő – a jelenleginél erősebb – dezintegrációra van szükség. A fenti tipológia pedig ennek a törekvésnek nem tesz eleget. Egyrészt túl sok társadalmi tevékenységet integrál (a rendőrségtől a bíróságokig), ezáltal a funkció egészének értékelése esetén „összemossa” a különböző biztonsági kihívások generálta kiadásokat. Másrészt egyes közbiztonságot érintő tevékenységek kormányzati funkcióhoz tartozása is kérdéses. A közbiztonsági funkció tartalmazza például a jellemzően külső biztonsági kihívásokat kezelni hivatott határőrség kiadásait, nem tartalmazza ugyanakkor a belső biztonságot immanensen befolyásoló polgári védelemre – azon belül pedig a polgárőrségre – fordított költségeket (ezek ugyanis a katonai védelmi kiadásokkal karöltve a védelmi funkcióba kerültek besorolásra). Annak ellenére pedig, hogy az egyéb katasztrófa-helyzetekben felmerülő polgári védelmi kiadásokat nem tartalmazza, magába foglalja a tűzoltóságra fordítottakat. Mindez azt mondatja velünk, hogy érdemes lenne ismételten átgondolni a kormányzati funkciók tartalmát és az egyes funkciókhoz tartozó tevékenységeket. Az általunk számszerűsített belbiztonsági kiadások is ezt a profiltisztítást segítik elő. A társadalmi tagok részére biztosított – és itt a teljesség igénye nélkül felsorolásra kerülő²³ – élet-, egészség-, vagyon-, információ- és közrendvédelemben összefoglalható – általunk a fentiekben definiált – belbiztonság, elmentésben a közbiztonsági funkcióba integrált tevékenységekkel, kizárólag az állam által biztosított őrség-védelmet jeleníti meg. Ezáltal a belbiztonságra fordított – és az 1. táblázatban közzétett – államháztartási kiadások ismerete hozzásegít bennünket annak a

23 A – jogi kifejezéssel élve – védett jogi tárgyak áttekintéséhez és teljeskörű felsorolásához lásd Busch [2006], valamint a hatályos Büntető Törvénykönyv [2012. évi C. törvény].

kérdésnek a megválaszolásához, hogy mennyibe kerül a belső veszélyek elleni közvetlen állami védelem. Ezt ugyanis a rendelkezésre álló statisztika alapján nem tudjuk megmondani. Az erre a célra fordított kiadások, valamint a nemzetközi módszertan alapján számszerűsített közbiztonsági kiadások között jelentős a különbség (4. ábra).

4. ábra: Belbiztonsági és közbiztonsági kiadások, valamint a GDP-hez viszonyított kiadási arányok (2005-2012)²⁴

Az, hogy az egyes kormányzati funkciók közé mely tevékenységek kerülnek besorolásra, elsősorban kizárólag a technokratákat foglalkoztató kérdésnek tűnhet. Annyiban igazuk is lehetne az ezt a nézetet közvetítőknél, hogy az aggregált kiadások nagyságrendje és annak megítélése független az egyes társadalmi tevékenységek funkciók szerinti besorolásától. Az ezzel kapcsolatban kialakult gondolkodás létjogosultságát azonban legitimálja, hogy a mindenkori kormányzatokról alkotott választói értékítéletet nagyban befolyásolja az, hogy a források elosztásakor mely társadalmi tevékenységek kerülnek előtérbe. Értékrend, kulturális és intézményi meghatározottság – illetve minden bizonynyal itt fel nem sorolt tényezők – függvényében, a választók a különböző társadalmi területeknek a politika részéről történő felkarolását preferálják. A választói értékítéletek függvényében a kormányzóképeségről dönthet végső soron az, hogy egy ország vezetése egy adott környezeti feltételrendszerben a rendvédelmet vagy éppen a környezetvédelmet preferálja. Az egyes társadalmi tevékenységek különböző funkciókhoz rendelése, ezáltal pedig a költségstruktúra alakítása politikai töltettel bír, és mint minden ilyen tevékenység, egyaránt lehet áldásos és veszélyes. Egyrészt a választók manipulálásának eszközüvé válhat, ezért a nemzetközi osztályozástól eltérő próbálkozásokkal óvatosan

24 Az ábra egyrészt az – általunk definiált – belbiztonságra, illetve a – nemzetközi statisztikai terminológia által használt – közbiztonságra fordított kiadásokat, másrészt azok GDP-hez viszonyított arányát mutatja 2008 és 2012 között. A kiadásokat milliárd forintban, az arányokat százalékban fejeztük ki. A belbiztonsági kiadási adatok forrása megegyezik az 1. táblázatban közzétettel, a közbiztonsági kiadási adatok forrása: Eurostat COFOG adatbázis.

és körütekintően kell bánni, azokhoz alapesetben is kritikusan szükséges viszonyulni²⁵. Másrészt elősegítheti a társadalom számára egyes problémák jobb megértését. A – szerző megítélése szerint valamekkora mértékben mindenképpen szükséges – dezintegráció révén olyan jelenségek is észrevehetővé válhatnak, amelyek elsőre elvesznek a különböző tevékenységeket tömörítő átlagok mögött. Esetünkben: a belbiztonsági kiadások számszerűsítésével láthatóvá válik, hogy az állam őrzés-védelemben betöltött szerepe – más szereplők e területen történő markáns megjelenése ellenére – igenis nőtt az elmúlt két évtized során. Érdemes tehát elgondolkoznunk azon, hogy mi volt ennek az oka, valamint milyen következményekhez vezethet a megnövekedett szerepvállalás.

4. A GDP-T ÉRINTŐ KORLÁTOK

A nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében az általunk vizsgált mutatószám nevezője a gazdasági teljesítményt mérő bruttó hazai termék. A bruttó hazai termék, azaz a GDP kimunkálásának gyökerei az 1930-as évekre nyúlnak vissza, amikor az Egyesült Államok Kongresszusának felkérésére Kuznets a világgazdasági válság jobb megértése érdekében elkészített egy, a nemzetgazdasági jövedelmek átfogó elemzésével foglalkozó jelentést [Kuznets 1934]. A második világháborút követően, az 1944-ben megtartott Bretton Woods-i konferencia alkalmával létrehozott szupranacionális pénzügyi intézményrendszer – kezdetben a bruttó nemzeti termékkel karöltve, majd az 1980-as évektől kezdődően egyeduralgó módon – a GDP-ben látta a nemzetgazdasági teljesítmény objektív mérésének eszközét [Wikipedia]. Az egyes nemzetgazdaságok teljesítményének előrejelzése és értékelése ma elképzelhetetlen – a már-már fetisizált – mutatószám aktuális értékének meghatározása nélkül.

A köztudatban a termékek és szolgáltatások pénzben kifejezett értékének aggregátumaként ismert GDP a termelés mellett (termékek és szolgáltatások kibocsátásának összege csökkentve a termelés során felhasználásra kerülő termékek és szolgáltatások értékével) a keletkezett jövedelmek (a munkavállalói jövedelem, a nettó működési eredmény és az értékcsökkenés összege), valamint a felhasználás alapján (a lakossági fogyasztás, az állóeszköz felhalmozás és készletváltozás, a közösségi fogyasztás, valamint az export-import egyenleg összege) egyaránt kiszámolható [Wikipedia, Samuelson–Nordhaus 2008]. A megtermelt új érték, a keletkezett jövedelem, valamint a végső felhasználás érdekében rendelkezésre álló termékek és szolgáltatások értéke közötti egyezés összefüggését felhasználó GDP²⁶ – köszönhetően annak, hogy egyrészt egyetlen

25 Ez alól természetesen nem jelent kivételt a jelen tanulmány sem.

26 Arra, hogy a GDP háromféleképpen történő kiszámítása nem minden esetben ér számszakilag össze, közismert példa Margaret Thatcher és a brit gazdaságstatistikusok esete. Az elbeszélés szerint, a brit miniszterelnök asszony országa statisztikai hivatalához intézett, a GDP értékét tudakoló kérése három számot eredményezett. Kérdésére pedig, hogy a három közül melyik az igazi, azt a választ kapta, hogy mindhárom. Valóban nem ritka, hogy a háromféleképpen számolt GDP kis mértékben eltér egymástól, ebben az esetben a különbséget vagy készletváltozásként szokás elszámolni, vagy szakértői becslések alapján kell felosztani a termelési és a felhasználási oldal között [Origo 2012].

skálába tömörítve, halmazódás-mentesen képes kifejezni az összesített teljesítményt, másrészt a gazdaság egészét közelítő mutatószám – mára a gazdasági teljesítmény mérésének egyértelmű – a leggyakrabban viszonyítási alapként használt – eszközévé vált [Hüttl 1997]. Közismert ugyanakkor, hogy – a fenti előnyöktől függetlenül – a GDP nemzetgazdasági teljesítmény mérésére és értékelésére történő használatával kapcsolatban – különösen a 2008-2009-es válságot követően – egyre több kritikus hang lát napvilágot. A mutatószámmal kapcsolatos ellenérzések ugyan nem hatnak az újdonság erejével [vö. Szentés 2011], napjainkban azonban ismételten reneszánszukat élik. A közelmúltban több állami vezető és nemzetközi szervezet is aggályainak adott hangot és alternatív mérési eszközrendszer kimunkálására szólított fel. Többek között Nicholas Sarkozy francia elnök, David Cameron brit miniszterelnök, Angela Merkel német kancellár, Ban Ki-moon ENSZ főtitkár, José Angel Gurría OECD főtitkár, valamint Jose Manuel Barroso az Európai Bizottság elnöke egyaránt az alternatív megoldások hívének bizonyult [Telegraph 2009; BBC 2006; Taz 2010; United Nations 2012; OECD 2011; Barroso 2011]. Mivel az általunk vizsgált „belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadások” mutatószámot immánensen befolyásolja a GDP mindenkori értéke, a mutatószám alkalmassági vizsgálatokor nem tudjuk függetleníteni magunkat a GDP számszerűsítését és felhasználását érintő kritikai megjegyzésektől. Az alábbiakban néhány forrásmunka felhasználásával egy rövid szemlét kívánunk adni ezekről a korlátokról.

A GDP-t érintő korlátok elsődlegesen a jólét és a fejlődés megragadása terén értelmezhető problémákat jelentik²⁷. A jólét megfelelő megragadásának legfontosabb gátja az, hogy a GDP egy kizárólag értékben kifejezhető mutató (a termelési érték alakulásában bekövetkező változásokat mutatja), melyből következően a fejlődést is kizárólag értékben képes mérni. Az ebből származó anomáliákra közismert példa, hogy míg a természeti katasztrófák utáni helyreállítás növeli a GDP értékét, addig a jólétet növelő hatása kérdéses. Emellett a romló közbiztonságra – és ezáltal az életminőség romlására – válaszul a rendőri erők létszámának növelése GDP növekedést, míg a javuló közbiztonságra – és ezáltal az életminőség növekedésére – válaszul a rendőri erők létszámának mérséklése GDP csökkenést jelent [Palánkai 2010]. Nem is beszélve arról, hogy a válások, vagy a halálesetek számának növekedése az általuk generált foglalkoztatáson és szolgáltatásokon keresztül egyértelműen jó hatást gyakorolnak a GDP alakulására. Ennél is komolyabb módszertani probléma azonban, hogy az értékbeli szemlélet miatt a mutató gyakorlatilag nem képes megjeleníteni a technológiai innovációt²⁸. A teljesítmény mérésében szükséges – a termelés méréséről a jólét mérésére történő törekvés-

27 Jellemzően a fent hivatkozott személyek is ezzel kapcsolatban fejtették ki ellenérzéseiket.

28 A problémára egy szóbeli beszélgetés során Kornai János hívta fel a figyelmemet. Tőle kölcsönzöm az állítás igazolására használt példát is: az okostelefonok – technológiai innováció eredményezte – elterjedése alapvetően változtatta meg életmódunkat. Az, hogy a becslések szerint 2017-ben több mint 2,5 milliárd okostelefon lesz használatban és 2015-ben 270 milliárd dollár volt a globális árbevétele a telefonforgalmazóknak [Statista], természetesen tükröződik a termelési értékekben. Az viszont, hogy az okostelefonokat az innovációknak köszönhetően ma már mi mindenre használjuk, és ennek milyen, az életminőséget befolyásoló hatása van, értelemszerűen nem.

ben összefoglalható – hangsúlyváltás a kérdéskör mélyreható vizsgálatával foglalkozó Stiglitz-Sen-Fitoussi jelentésben is kiemelt szerepet kap. Nem szükséges elfelejtenünk a GDP-t, de mivel a mutatószám nem közvetít elégséges mennyiségű információt egy társadalom és egy nemzetgazdaság állapotáról, mérési eszköztárunkat ki kell egészíteni további szempontok szerint.

A jelentés értelmében – a teljesség igénye nélkül – a gazdasági tevékenység mérésénél

- 1) nyomatékosítani kell a gazdaságot érintő strukturális változásokat,
- 2) a fogyasztott termék mennyisége helyett annak minőségére kell koncentrálni,
- 3) nagyobb mértékben szükséges figyelembe venni az életminőség fontos összetevőinek minősülő kormányzati szolgáltatásokat, törekedve azok kibocsátás és nem ráfordítás alapon történő számbavételére,
- 4) a termelés helyett előtérbe kell helyezni a fogyasztás és a jövedelmek mérését, amelyet lehetőség szerint egyaránt ki kell terjeszteni a nem piaci – az életminőséget ugyanakkor jelentősen befolyásoló – tevékenységekre,
- 5) a jövedelmek és a fogyasztás mérése mellett egyaránt figyelembe kell venni a rendelkezésre álló vagyon- és kötelezettség elemeket, hiszen a jólét a vagyon és az eladósodás terhére is növelhető,
- 6) a jövedelem és a vagyon számszerűsítésén túl szükséges megismerni azok eloszlását is, hiszen az egyes eloszlási mutatók nélkül az átlagos értékekből önmagukban semmire sem lehet következtetni,
- 7) törekedni kell a jelenleg nem mért szolgáltatások mérésbe történő beemelésére,
- 8) a jelenleginél jóval nagyobb figyelmet kell fordítani – mint életminőségi tényezők – a társadalom egészségi, oktatási, személyes – munka és szabadidős – tevékenységi, illetve környezeti feltételeinek megismerésére, valamint
- 9) törekedni kell az életminőség politikai, szociális, illetve fenntarthatósági tényezőinek megfogalmazására és számba vételére [Stiglitz–Sen–Fitoussi 2009].

A GDP ugyanis a fentiekre nem képes, azokról információt nem közvetít. A GDP minden esetben egy „flow-jellegű” mutató, köszönhetően annak, hogy kizárólag flow – azaz idődimenzióval együtt értelmezhető – változók (termelés, jövedelem, fogyasztás) alapján kerül meghatározásra. Stock – azaz időpontra vonatkozó – változókat (vagyon, tőkeállomány) a bruttó nemzeti termék kiszámításakor nem vesznek figyelembe. Ráadásul nemcsak a teljesítményre pozitívan ható állományi változók maradnak figyelmen kívül, hanem az aktuális teljesítmény értékelését árnyaló egyes tényezők is homályban maradnak. A GDP számításakor nem vagyunk tekintettel például az adósság alakulására, nem teszünk különbséget a hitelből és az önerőből történő növekedés között. Elmarad a növekedés forrásai közötti különbségtétel. Pedig a teljesítmény megfelelő értékeléséhez erre kétségtelenül szükség lenne.

A GDP-t érintően egyaránt felmerülnek számítási problémák²⁹. Egyes – különösen

29 A számítási problémák felvetése minden bizonnyal nem teljeskörű. Ennek indoka, hogy a tanulmány elsődlegesen nem a GDP módszertani értékelésével foglalkozik. Néhány korbát bemutatásával kizárólag

a mezőgazdasághoz köthető – termék és szolgáltatáscsoportok esetén jól ismert a – statisztika által tisztított, nem megfelelő adatsorok hiányában azonban – torzítást okozó szezonális problémája. Emellett a termelés számszerűsítése során gondot jelent a nem termék jellegű, nehezen becsülhető és kizárólag kis mennyiségben végzett, valamint az eredmények pontos bemutatásában ellenérdekelte szereplők által megvalósított szürke- és feketegazdasági tevékenységek értékelése [Kupcsik 1998]. További torzításokat okozhat a GDP-ben, hogy egyes – nem a piacon gazdát cserélő – termékek és szolgáltatások értékelése nehézkes az árak hiányában. Lehetőség van ugyan imputálásra (a helyettesítő termékek árainak figyelembe vételére), helyettesítő termékek hiányában pedig az előállításához szükséges termelési tényező – szinte mindig ráfordítás alapon történő – árazására, ez azonban – a nyereség elszámolás hiányában – bizonyosan alulértékeléssel jár együtt. Egyazon elszámolási időszakon belül felmerülő jelentős áremelkedés esetén – a változatlan áras számítások által nem kezelhető módon – a számbavétel időzítése is kihívást jelent. Az ebben az esetben – a többszöri adatfelvétel magas költségei miatt alkalmazandó – a GDP-vel megfelelően korreláló mutatószámokkal végzett ökonometriai becslések egyaránt félrevezetőek lehetnek. Emellett a tevékenységek évközi értékelése során az eladók és vevők közötti tranzakciók eltérő időpontban történő elszámolása is okozhat deformitást [Hüttl 1997]. Nem is beszélve az összehasonlítás megbízhatóságát rontó különböző – az azonos valutában történő értékelés igénye miatt fellépő – átszámítási problémákról és egyes országok statisztikai adatszolgáltatásának korlátozottságáról [Szentes 2013].

A fentiekben vázlatosan felsorolt korlátok kiküszöbölése ugyanakkor – a mennyiségiről minőségi szemléletre váltás szükségességének tudatosulása esetén – sem egyszerű feladat. A minőség mérése statisztikailag hatalmas kihívás, az egyes kvalitatív tényezők számbavétele meglehetősen bonyolult és gyakran kizárólag becsléseken keresztül közelíthető. Az egyes életminőségi tényezők szubjektív megítéléséből eredő percepciók különbségei ráadásul a konszenzus megteremtésének mikéntjére vonatkozó kérdéseket is felvetnek. Az állományi változók mérésbe történő beemeléséhez szükséges vagyoni- és kötelezettség-nyilvántartások pedig egyáltalán nem, vagy csak töredékesen állnak rendelkezésre. Nem is beszélve az eloszlási mutatókról. Ráadásul a GDP módszertánnak – bármilyen mértékű – változtatása szabályozásbeli következményekkel és jelentős költségvonatokkal jár együtt. Egyrészt szükséges lenne módosítani az Európai Unió működését érintő alapszerződéseket és a Gazdasági és Monetáris Unió legalapvetőbb szabályrendszerét, illetve valamennyi GDP adatot és GDP-hez viszonyított mutatót – visszamenőlegesen is – át kéne alakítani és újraszámolni, másrészt valakiknek viselni kellene az átalakítás költségeit [Miklós 2012].

Egyelőre tehát kizárólag a gondolkodás szintjén – és ellenérdekelte intézmények által befolyásolt erőterben, de – elindult az elmélkedés a GDP reformjával kapcsolatban. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az elmozdulás irányába tett különböző nemzeti és

azt kívánja bizonyítani, hogy bár abban a tudatban élünk, hogy „a belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadások” mutatószám esetén a belbiztonsági kiadásokat egy, a fejlettséget mérő objektív mutatószámhoz viszonyítjuk, ez nem biztos, hogy teljes mértékben igaz. A GDP-t érintő számítási és teljesítménymérési problémák között részben, vagy egészben előfordulhatnak átfedések.

nemzetközi próbálkozások [United Nations 2014]. A kezdetleges próbálkozásokból már most látható, hogy a társadalmi jólétet és fejlettséget a jövőben minden bizonnyal nem egy mutatószámban fogjuk összegezni, hanem egymást kiegészítő – egymással az additivitás helyett multiplikatív kapcsolatban álló³⁰ – mutatószámokkal fogjuk leírni. A jólétet számszerűsítő mutatószámok egy olvasatban az anyagi jellegű életfeltételeket (jövedelem, fogyasztás, vagyon), az egészségügyi és oktatási rendszert, a személyes és munkatevékenységeket, a politikai környezetet és kormányzást, társadalmi kapcsolatok, a természeti környezet jelenlegi és jövőbeni állapotát, valamint a fizikai és gazdasági biztonságot/bizonytalanságot leíró különböző indikátorok köréből kerülhetnek ki [Stiglitz–Sen–Fitoussi 2009]. Különböző mérési iskolák azonban különböző indikátorokat preferálnak, melyeknek – valamint a globalizálódó tudományos versenynek – köszönhetően a 2010-es évekre körülbelül 130 komplex, többségében objektív és szubjektív elemeket egyaránt magába foglaló mutatószám jött létre [Gáspár 2013].

A gazdasági teljesítményt és a fejlettséget ma változatlanul a GDP alapján mérjük. Egyes mutatószámainkat pedig – annak érdekében, hogy az ezáltal létrejövő arányszámok alkalmasak legyenek a nemzetközi összehasonlításra – a fejlettséget megjeleníteni szándékozó GDP-hez viszonyítjuk. Nincs ez másként a „belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadások” mutatószám esetén sem. Mivel azonban – mint azt a fentiekben láthattuk – a GDP nem a fejlettséget, hanem csak – meglehetősen torzításokkal – valami ahhoz hasonlót mér, korlátai explicit módon egyaránt érintik az általunk vizsgált mutatószámot is. Azt gondolhatnánk ugyan, hogy a GDP alkalmazása – a mindenkire vonatkozó – egységes torzítások miatt nem befolyásolja a „belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadások” mutatószám valóság tartalmát. Mivel azonban a „stock változó intenzív” országok esetén kevésbé, míg a „flow változó intenzív” országok esetén jobban közelíti a valós teljesítményt, megkérdőjeleződik viszonyítási alapként történő használhatósága.

5. A MUTATÓSZÁM ÉRTELMEZÉSÉBŐL KÖVETKEZŐ KORLÁTOK

Amennyiben a mutatószámot érintő fenti korlátok – mondjuk egy azoktól önmagát függetleníteni képes mutatószám-rendszer kialakításával – megoldódnának, valóságközeli képet kaphatnánk az állam belbiztonsági szerepvállalásáról. Ismertté válna számunkra a belbiztonsághoz köthető bürokratikus koordináció kiadásokban tetten érhető mértéke. Tanulmányunk ezzel egyrészt elérné célját, másrészt részben rögtön érdektelenné is válna. Az érdektelenség azonban kizárólag a belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadások fentiekben említett problémáit jellemezhetné, a mutatószám értelmezéséből következő – alábbiakban kifejtésre kerülő és a belbiztonsági ágazattól elvonatkoztatva általánosítható – korlátok ebben az esetben is relevánsak lennének.

Azt, hogy az állami szerepvállalás sok vagy kevés, nem lehet kizárólag a mutatószám ismeretében megítélni (beszéljünk akár a hipotetikus, az állami szerepvállalást való-

30 A kapcsolatrendszer multiplikatív jellege kiküszöbölheti a mutatószám fetisizmust.

ságszerűen leíró mutatóról). Az egyes államok a biztonság tekintetében a „pre-állami működés-teljes centralizáció” tengelyen helyezkednek el és nagy különbségekkel jellemezhetőek elhelyezkedésük szempontjából. Egyes államokban nincs rend³¹, más államokban a rendet kizárólag az állam szavatolja, a legtöbb esetben azonban az állam és az általa megvalósított bürokratikus koordináció mellett léteznek más rendteremtő szereplők és koordinációs mechanizmusok³². Az állami – jellemzően a rendőrség, a csendőrség és az ügyészség által végzett – tevékenység mellett, magánbiztonsági szolgáltatók, társadalmi mozgalmak, egyszerű állampolgárok és – paradox módon – erőszakszervezetek egyaránt közreműködhetnek a rendteremtésben. A magánbiztonsági szolgáltatók a piaci koordináció törvényszerűségei mentén személy- és vagyonvédelmi, a vagyonvédelmi rendszert tervező és üzemeltető, magánnyomozói, adósságkezelő, valamint jogi képviselői tevékenységet végeznek. Társadalmi mozgalmak – például: a polgárőrség, a lakóközösségek önvédelmére létrehozott mozgalmak, illetve egyes kisebbségek önvédelmi kezdeményezései – az önkormányzati koordináció értelmében jelentősen hozzájárulnak a helyi közösségek biztonságához. Az etikai koordináció alapján megvalósuló állampolgári önzetlen segítségnyújtás gyakran akadályoz meg bűncselekményeket. De még a különböző politikai és gazdasági célok által vezérelt – más tekintetben jogsértő módon, az agresszív koordináció alapján működő – párhadseregek, illetve maffiák is hozzájárulhatnak egy társadalom belső biztonságának elősegítéséhez.

A belbiztonságban megvalósuló állami szerepvállalás értékeléséhez szükség van tehát a „nem állami területek” nagyságának és minőségének ismeretére. Önmagában az, hogy a belső biztonság esetén mekkora az állami szerepvállalás, nem mond sokat a teljes „belbiztonság portfolió” alakulásáról. Különösen annak fényében, hogy koordinációs vákuum nem létezik [Kornai 1983]. Jól tudjuk, hogy valamely koordinációs mechanizmus visszaszorulásával más közvetítő mechanizmusok kerülnek előtérbe. A rendszerváltás után – az állampolgárok megfigyelésében és a rendteremtésben egyaránt tetten érhető – totális állam háttérbe szorult, egyúttal – a határnyitás következtében – új típusú bűncselekmények jelentek meg, amelyek mind a gyakorlatban, mind az állampolgári percepciók szintjén egyaránt hatással voltak a közbiztonság alakulására³³. A közhangulat szintjén az állampolgárok jelentős biztonsági fenyegetésként éltek meg az állami kontroll visszaszorulását, melynek következtében gyorsan teret nyert a magánbiztonság, valamint létrejött több száz önvédelmi egyesület. A belbiztonság esetén értelmezhető állami szerepvállalás önmagában tehát nem értékelhető. Akkor sem, ha erre objektív módon lehetőséget adó mutatószámok állnak rendelkezésünkre. Konstans állami sze-

31 Ebben az esetben az állam fogalmának használata túlzottan leegyszerűsítő. A nemzetközi jog definíciója szerint ugyanis akkor minősül egy földrajzi terület államnak, ha lakossága és területe a politikai hatalomnak alávetett és a szuverenitás képességével bír [vö. Pellet 1992]. A rend mértéke ettől még természetesen kérdéses.

32 A koordinációs mechanizmusokkal foglalkozó szakirodalom áttekintéséhez lásd Polányi [1976], Lindblom [1977] és Kornai [1983, 1993] munkásságát.

33 A tisztesség érdekében tegyük hozzá: a bűnözés valóban nőtt, de nem ért el olyan drasztikus mértéket, mint amelyet a közriadalom tükrözött. A demokráciában a bűnözés természetszerűleg mindig magasabb, mint az önkényuralmi rendszerekben, ahol a bűn egy szűk elit privilégiuma.

repvállalás mellett teljesen más életminőséget jelent egy társadalom számára, amennyiben az állam mellett társadalmi mozgalmak, vagy éppen erőszakszervezetek felügyelik a rendet. Utóbbira voltak példák a huszadik század folyamán, melyekre támaszkodhatunk az állítás igazolásakor.

A kérdés tehát annyiban lényegesen leegyszerűsítő, hogy egy társadalom belső biztonsága esetén – alkalmasabb mutatók hiányában a belbiztonságra fordított GDP arányos államháztartási kiadások mutatószámmal közelíteni kívánt – bürokratikus koordináció mértéke mekkora. Az elemzés során nem hagyható figyelmen kívül az, hogy az állam adott nagyságú jelenléte mellett milyen más mechanizmusokon keresztül alakul ki a biztonság. A szerepvállalás mértékének releváns ismerete hozzásegíthet bennünket olyan jelenségek vizsgálatához, mint a magánbiztonság egyre nagyobb mértékű térnyerése, az erőszakszervezetek társadalmi jelenléte, a rend és a szabadságjogok érvényesítése közötti átváltás, vagy éppen a társadalmi tagok és a hatalom közötti bizalom.

IRODALOM

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200100.TV. Lekérdezve: 2016.02.22.
- Barr, N. (2009): A jóléti állam gazdaságtana. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Barroso, J. M. (2011): Statistics for policy-making. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/11/165&format=PDF&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>. Lekérdezve: 2016.02.10
- BBC (2006): Make people happier, says Cameron. http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/5003314.stm. Lekérdezve: 2016.02.10
- Benczes I. – Kutasi G. (2010): Költségvetési pénzügyek. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Busch B. et al. (2006): Büntetőjog – Általános rész. Budapest: HVG-Orac
- Csaba L. (2007): „Átmenet vagy spontán rend(etlenség)?” *Közgazdasági Szemle* 54: 757-773.
- Csillag I. (2009): „Van-e visszaút? A gazdasági növekedés tényezőit felemésztő koraszülött jóléti állam” *Közgazdasági Szemle* 56: 648-672.
- Csillag I. (2013): „Az újraelosztáshoz horgonyzott államháztartási hiány” *Közgazdasági Szemle* 60: 1234-1258.
- EBRD: Forecasts, macrodata, transition indicators. <http://www.ebrd.com/what-we-do/economic-research-and-data/data/forecasts-macro-data-transition-indicators.html> Lekérdezve: 2016.01.12
- Eurostat (1996): European System of Accounts. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities: 301-302.
- Eurostat(2012):Generalgovernmentexpenditure:Analysisbydetailedeconomicfunction. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5585032/KS-SF-12-033-EN.PDF/30f8523f-b9a9-4e3b-8e43-2bb983a4d472>. Lekérdezve: 2016.01.04
- Eurostat COFOG adatbázis: General government expenditure by function. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_a_exp&lang=en Lekérdezve: 2016.01.18.

- FAO (2013): FAO Statistical Yearbook. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations
- Felméry Z. (2015a): „Az államháztartási kiadások GDP-n belüli arányát leíró mutatószám kritikai elemzése” *Nemzet és Biztonság* 4: 134-140.
- Felméry Z. (2015b): „Egy posztoszocialista kvázi-jóléti állam adórendszerének sajátosságai. A koraszülöttség hatása az adóterhelésre” *Köz-gazdaság* 10(2): 157-174.
- Finszter G. (2010): *A rendészet és a rendészeti igazgatás elmélete*. Budapest: Rendőrtiszti Főiskola
- Gáspár T. (2013): „A társadalmi-gazdasági fejlettség mérési módszerei” *Statisztikai Szemle* 91(1): 77-92.
- Györffy D. (2006): „Globális kihívások és nemzetgazdasági alkalmazkodás” *Közgazdasági Szemle* 53: 540-559.
- Heritage Foundation (2015): *Index of Economic Freedom*. <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-variables>. Lekérdezve: 2016.01.11
- Hobbes, T. (1970 [1651]): *Leviatán*. Budapest: Magyar Helikon
- Hüttl A. (1997): „A bruttó hazai termék, azaz a GDP statisztikája” *Sigma* 28(1-2): 51-74.
- IMD (2014): *IMD World Competitiveness Yearbook*. Lausanne: IMD World Competitiveness Center
- IMF (2010): *From Stimulus to Consolidation. Revenue and Expenditure Policies in Advanced and Emerging Economies*. Washington: International Monetary Fund
- ILO (2014): *World Social Protection Report 2014/15*. Geneva: International Labour Office
- Juhász R. (2010): „Posztoszocialista fejlődési pályák” *Közgazdasági Szemle* 57: 222-240.
- Kopint-Tárki Konjunktúrakutató Intézet (2009): *A gazdasági növekedés dinamizálásának lehetősége az államháztartási kiadások csökkentése mellett*. Budapest: Kopint-Tárki
- Kornai J. (1983): „Bürokratikus és piaci koordináció” in: Kornai J. (2013): *Központosítás és piaci reform*. Pozsony: Kalligram Kiadó
- Kornai J. (1993): *A szocialista rendszer*. Budapest: Heti Világgazdaság Kiadó
- KSH a): *A bruttó hazai termék (GDP) értéke és volumenindexei*. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt001.html. Lekérdezve: 2016.01.18
- KSH b): *A fogyasztóiár-index (1985)*. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qsf001.html. Lekérdezve: 2016.01.26
- KSH (2014): *A kormányzati szektor bevételei és kiadásai, 2014. III. negyedév*. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/krm/krm21409.pdf>. Lekérdezve: 2016.01.11
- KSH (2015): *Az államháztartástan kiadásai összesen (2003-2014)*. https://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tabl/tec00023.html. Lekérdezve: 2016.01.11
- Kupcsik J. (1998): „A bruttó hazai termék (GDP) mérésének módszertani kérdései és alkalmazásának korlátai” in: *50 éves a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Jubileumi ülésszak I. kötet*: 215-234.
- Kuznets, S. (1934): *National Income, 1929-1932, 73rd US Congress, Document no. 124*. https://fraser.stlouisfed.org/scribd/?title_id=971&filepath=/docs/publications/natincome_1934/19340104_nationalinc.pdf#scribd-open. Lekérdezve: 2016.02.09

- Lindblom, C. E. (1977): *Politics and Markets. The World's Political Economic System.* New York: Basic Books
- Locke J. (1999 [1688]): *Második értekezés a polgári kormányzatról.* Kolozsvár: Polis Könyvkiadó
- Miklós G. (2012): „Nem jó a GDP, de van nála jobb?” *Köz-gazdaság* 7(1):213-217.
- Mirena M. (2012): *Belföldi extrémizmus – A biztonság és erőszak politikai elemzése.* Athena Intézet. http://www.athenaintezet.hu/uploaded_docs/4fe96a925c4c7.pdf. Lekérdezve: 2016.02.16
- Muraközy L. (2010): „Válságok állama – államok válsága” *Közgazdasági Szemle* 57: 779-797.
- Muraközy L. (2012): *Államok kora. Az európai modell.* Budapest: Akadémiai Kiadó
- OECD (2011): *Your Better Life Index.* <http://www.oecd.org/social/yourbetterlifeindex.htm>. Lekérdezve: 2016.03.14
- OECD (2015): *Government at a Glance 2015.* Paris: OECD Publishing
- OPEC Fund for International Development (2016): *Education.* <http://www.ofid.org/DATA/Education>. Lekérdezve: 2016.01.11
- Origo (2012): *Mi ez a szám, amelytől annyit görcsölünk?* <http://www.origo.hu/gazdasag/gazdasag-plusz/20120821-hogyan-szamitjak-a-gdpt-hogy-merik-a-feketegazdasagot.html>. Lekérdezve: 2016.02.09
- Palánkai T. (2010): „Megjegyzések Joseph Stiglitz és Amartya Sen 'A gazdasági teljesítmények és a szociális haladás mérése' című jelentéséhez” *Köz-gazdaság* 5(1):11-19.
- Pellet A. (1992): „The Opinions of the Badinter Arbitration Committee. A Second Breath for the Self-Determination of Peoples European” *Journal of International Law* 3(1): 178-185.
- Pesuth T. (2014): *Adópolitikai változások a válság után – a bankadók térnyerése.* *Köz-gazdaság* 9(4): 145-157.
- Polányi K. (1976): „A gazdaság, mint intézményesített folyamat” in: Polányi Károly *gazdaságtörténeti munkái.* Budapest: Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem: 13-67.
- Poullier, J. P. – Hernandez, P. (2000): *Estimates of National Health Accounts (NHA) for 1997.* <http://www.who.int/healthinfo/paper27.pdf>. Lekérdezve: 2016.01.14
- Samuelson P. A. – Nordhaus W. D. (2008): *Közgazdaságtan.* Budapest: Akadémiai Kiadó
- Smith A. (1893): *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations.* London: Routledge
- Statista: *Statistics and facts about smartphones* <http://www.statista.com/topics/840/smartphones/>. Lekérdezve: 2016.02.10
- Stiglitz J. E. – Sen A. – Fitoussi J-P. (2009): *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress* http://www.insee.fr/fr/publications-et-services/dossiers_web/stiglitz/doc-commission/RAPPORT_anglais.pdf. Lekérdezve: 2016.02.09
- Stockholm International Peace Research Institute (2011): *SIPRI Yearbook, Armaments, Disarmament and International Security.* New York: Oxford University Press
- Szamuely L. (2004): „A haldokló jóléti állam az 1990-es években” *Közgazdasági Szemle* 51: 948-969.

- Századvég Gazdaságkutató (2012): Az új magyar adósság szabály értékelése. http://szazadveg.hu/ld/x5i0n3l9u3j0m6q8t1s4_SzazadvegEco_Muhelytanulmany_2012_II_adossagszabaly.pdf. Lekérdezve: 2016.01.12
- Szentes T. (2011): Fejlődés-gazdaságtan. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Szentes T. (2013): „Tények, adatok és mutatószámok felhasználásának anomáliái” *Köz-gazdaság* 8(1): 7-17.
- Tanzi, V. (2011): *Government versus Markets. The Changing Economic Role of the State*. New York: Cambridge University Press
- Tanzi, V. – Schuknecht, L. (2000): *Public Spending in the 20th Century*. Cambridge: Cambridge University Press
- Taz (2010): Anderes Wachstum gesucht. <http://www.taz.de/1/archiv/?dig=2010/02/11/a0113>. Lekérdezve: 2016.02.10
- Telegraph (2009): Nicolas Sarkozy wants „well-being” measure to replace GDP. <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/6189582/Nicolas-Sarkozy-wants-well-being-measure-to-replace-GDP.html>. Lekérdezve: 2016.02.10
- Tiffen, R. – Gittings, R. (2004): *How Australia Compares*. New York: Cambridge University Press
- The International Institute of Strategic Studies (2014): *The Military Balance 2014*. Oxfordshire: Routledge
- UNESCO Institute for Statistics (2015): Expenditure on education as percentage of GDP. <http://data.uis.unesco.org/?queryid=181>. Lekérdezve: 2016.01.11
- United Nations (2012): „Our Struggle for Global Sustainability Will Be Won or Lost in Cities” says Secretary-General at New York Event. <http://www.un.org/press/en/2012/sgsm14249.doc.htm>. Lekérdezve: 2016.02.10
- United Nations (2014): Some national, regional and international efforts and practices in the measurement of sustainable development and human well-being. <http://unstats.un.org/unsd/broaderprogress/pdf/BG-FOC-Broader%20measures-Practices%20on%20broader%20measures%20of%20progress.pdf>. Lekérdezve: 2016.02.12
- United Nations Statistics Division (1999): Classification of Functions of Government. <http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcst.asp?Cl=4&Lg=1>. Lekérdezve: 2016.01.04
- United Nations Statistics Division (2014): Military expenditures (% of GDP) http://data.un.org/Data.aspx?d=WDI&f=Indicator_Code%3AMS.MIL.XPND.GD.ZS. Lekérdezve: 2016.01.11
- WEF (2015): These countries spend the most on health <https://agenda.weforum.org/2015/08/these-countries-spend-the-most-on-health/>. Lekérdezve: 2016.01.11
- Wikipedia: Gross Domestic Product. https://en.wikipedia.org/wiki/Gross_domestic_product#Definition. Lekérdezve: 2016. 02.09
- WHO (2009): Health expenditure. http://www.who.int/whosis/whostat/EN_WHS09_Table7.pdf. Lekérdezve: 2016.01.12
- World Bank (2013): Health expenditure (% of GDP). <http://data.worldbank.org/indicator/SH.XPD.PUBL.ZS>. Lekérdezve: 2016. 01.04